

Læringsmål i felles kompetansemoduler i spesialistutdanningen for leger

Arbeidsgruppe 1: Etikk, systemforståelse, ledelse, organisasjonsutvikling og lovverk

Innhold:

1. Tabell: læringsmål, læringsaktiviteter, kompetansevurdering
2. Begrunnelser
3. Metoderapport

1. Tabell

Tema: ETIKK	Del (1-3)
Læringsmål 1 Ha etiske bevissthet og kunnskaper om sentrale etiske dilemma i helsetjenesten. Utvikle ferdigheter i etisk refleksjon og håndtering av etiske utfordringer.	1-3
Delmål 1 Ha kunnskap om sentrale teorier og metoder i medisinsk etikk	1
Læringsaktivitet Introduksjonsuke i sykehus: Etikk i klinikk ved representant fra klinisk etikk komité eller andre Antall timer: ½ timer	
Kompetansevurdering Gjennomført deltakelse i introduksjonsuke.	
Delmål 2 Kunne identifisere, analysere og håndtere eksempler på etiske utfordringer i egen klinisk praksis. Ha en bevisst holdning til å møte enhver pasient på en respektfull måte.	1
Læringsaktivitet I sykehus og i allmennpraksis: Identifisere og drøfte etisk utfordrende situasjoner i arbeidshverdagen med veileder eller i gruppeveiledning Antall timer: 2 timer kasustikk og gruppeveiledning	
Kompetansevurdering Gjennomført fremlegg av kasuistikk i veiledninger Selv-evaluering/gruppeevaluering Veileders vurdering/gi tilbakemelding.	
Delmål 3 Kjenne til etiske utfordringer i et multikulturelt samfunn og et folkehelseperspektiv.	1
Læringsaktivitet Gruppesamling i allmennpraksis Fylkesmannens ukeskurs Antall timer: 1+1time, 2 timer	
Kompetansevurdering Gjennomført deltakelse på samlinger og kurs.	
Læringsmål 2 Ha ferdigheter i etisk refleksjon og håndtering av etiske utfordringer i helsetjenesten	2-3
Delmål 1 Ha kjennskap til sentrale verdier i helsevesenet og etiske dilemmaer i egen spesialitet	
Læringsaktivitet Kurs i teori og metode (integreert med andre fag som juss og ledelse, kommunikasjon og pasientsikkerhet) Gjennomføre relevante e-læringsmoduler (bl.a legeforeningens e-læringskurs i etikk) Være ansvarlig for å ha internundervisning med etikk som tema og være ansvarlig for å lede	

etisk drøfting	
Kompetansevurdering Gjennomført(-e) kurs. Vurdering av deltakelse/aktivitet i veiledning individuelt og i gruppe Vurdering av gjennomført internundervisning via evalueringsskjema til deltakerne	
Delmål 2 Kunne identifisere, analysere og håndtere etiske utfordringer i egen klinisk praksis	
Læringsaktivitet: Identifisere etisk utfordrende situasjoner i arbeidshverdagen og drøfte disse med veileder og i tverrfaglig team Gruppesamlinger for LIS-leger: øve på etisk analyse og legitime beslutningsprosesser (simulering) Ferdighetssenter eller tilsvarende: integrere etisk refleksjon i kommunikasjonstrening	
Kompetansevurdering Gjennomført kurs Veileders vurdering Selv-evaluering/gruppeevaluering	
Delmål 3: Ha kunnskaper om etiske problemer og utfordringer i helsetjenesten nasjonalt og globalt	
Læringsaktivitet: - Egne studier av anbefalt litteratur - Kurs og gruppesamlinger for LIS-leger Antall timer: 4	
Kompetansevurdering Gjennomført kurs med tilhørende litteraturpakke	

Tema: SYSTEMFORSTÅELSE, ORGANISASJONSUTVIKLING OG LEDELSE	Del (1-3)
Læringsmål 1 Forstå den norske velferds- og helsemodellen, aktørenes rolle, ansvar, rettigheter og plikter.	1
Delmål 1: Ha kunnskap om den norske velferds- og helsemodellen (samspelet mellom politikk, fag og ledelse)	1
Læringsaktivitet: E-læring, Introkurs sykehus og allmennpraksis Veiledning i sykehus og allmennpraksis Antall timer: 2t intro + e-læringskurs	
Kompetansevurdering: Deltatt på introkurs Veileders vurdering Bestått e-læringskursprøve	
Delmål 2: Kunne reflektere over egen rolle og ansvar i et helhetlig helsevesen og	1

balansere rollen som pasientens hjelper med rollen som portvokter og forvalter.	
Læringsaktivitet: Individuell veiledning Gruppeveiledning Antall timer:	
Kompetansevurdering: Veileders vurdering.	
Læringsmål 2 Kunne delta i og lede tverrfaglige behandlingsteam	1
Læringsaktivitet: - SIM-kurs; observatør / deltagelse i tverrfaglige behandlings team på sykehus; i fylkesmannens kurs (simulering i ledelse av akutte behandlingsteam) - Individuell veiledning Antall timer:	
Kompetansevurdering: Evaluere rolleutøvelse som leder under SIM-trening Individuell veiledning	
Læringsmål 3 Kunne ivareta fagansvar og forstå prinsippene for enhetlig ledelse	2-3
Delmål 1 Kjenne til linjeleders oppgaver, herunder administrativ ledelse, personalledelse og faglig ledelse og hvordan dette ivaretas gjennom enhetlig ledelse.	2-3
Læringsaktivitet Kurs (innhold i 30t-kurset i administrasjon og ledelse for leger i spesialisering)	
Kompetansevurdering Gjennomført kurs	
Delmål 2 Forstå legespesialistens ulike lederroller (eks faglig leder, teamleder, prosjektleder).	2-3
Læringsaktivitet Kurs (innhold i 30t-kurset i administrasjon og ledelse for leger i spesialisering) Gruppeveiledning	
Kompetansevurdering Gjennomført kurs Veileders vurdering	
Delmål 3 Forståelse av prosjektarbeid og metodikk (deltakelse i og ledelse av prosjekter). Koples til andre FKM som har prosjektarbeid som læringsmål.	2-3
Læringsaktivitet Kurs (innhold i 30t-kurset i administrasjon og ledelse for leger i spesialisering) Gruppeveiledning med refleksjon over pågående prosjekter i egen virksomhet	
Kompetansevurdering Gjennomført kurs Veileders vurdering	
Delmål 4 Kunne bidra aktivt i faglige og organisatoriske omstillings- og utviklingsprosesser	2-3

Læringsaktivitet Kurs (innhold i 30t-kurset i administrasjon og ledelse for leger i spesialisering) Gruppeveiledning	
Kompetansevurdering Gjennomført kurs Veileders vurdering	
Delmål 5 Kunne reflektere over hvordan legens egenskaper, holdninger og verdier påvirker arbeidsmiljøet og rollen som leder og kollega	2-3
Læringsaktivitet Individuell veiledning. Gruppeveiledning evt gruppearbeid på 30-timerskurset i administrasjon og ledelse for leger i spesialisering	
Kompetansevurdering Veileders vurdering	
Delmål 6 Ha kunnskap om internkontroll som lovpålagt styrings- og ledelsesmodell i helse- og omsorgstjenesten. Koples til FKM om lovverk.	2-3
Læringsaktivitet Kurs (innhold i 30t-kurset i administrasjon og ledelse for leger i spesialisering)	
Kompetansevurdering Gjennomført kurs	

Tema	Del (1-3)
LOVVERK	
Læringsmål 1 Kjennskap til sentrale bestemmelser for helsepersonell.	1-3
Delmål 1 Ha kunnskap om sentrale bestemmelser som regulerer plikter og rettigheter for helsepersonell og pasienter.	1
Læringsaktivitet Fylkesmannens ukeskurs E-læringskurs tilknyttet kurs og seminarer, Individuell veiledning Gruppeveiledning Gjennomgang og case diskusjoner på kurs/samlinger om etiske problemstillinger m.v. Antall timer: 3-6 timer med kurs og e-læring, inkludert samlinger om etiske problemstillinger)	
Kompetansevurdering Deltagelse kurs, Bestått prøve, Veileders vurdering	
Delmål 2 Ha kunnskap om relevant arbeidsreglement og lovgivning som gjelder helsepersonells yrkesutøvelse.	2-3

<p>Læringsaktivitet: Kurs i regi av arbeidsgiver. Gruppeveiledning.</p> <p>Antall timer: 3+3 timer (deler av temaet bør dekkes av interne kurs i regi av arbeidsgiver og 30t-kurset i administrasjon og ledelse for leger i spesialisering)</p>	
<p>Kompetansevurdering Deltagelse kurs. Vurdering veileder</p>	
<p>Læringsmål 2 Kunne finne frem til og følge opp krav i aktuelt regelverk som regulerer egen virksomhet.</p>	1
<p>Læringsaktivitet: Fylkesmannens ukeskurs: Gjennomgang av rettskildesøk. Særlig om utfordringen med et omfattende og voksende regelverk, og legens plikt til å følge dette. Gruppeveiledning med bibliotekar og jurist: Kjenne til rettskildesituasjonen i helse retten; Menneskerettighetene, lover, forskrifter, rundskriv, veiledere og instruksjoner.</p> <p>Antall timer: Ingen ekstra tid avsatt utover eksisterende ressurser/tidsbruk</p>	
<p>Kompetansevurdering: Deltagelse kurs hos fylkesmannen. Veileders vurdering.</p>	
<p>Læringsmål 3 Forstå ansvaret som legespesialist i ivaretagelsen av lovlighet, forsvarlighet, standardisering og god praksis.</p>	2-3
<p>Læringsaktivitet Gruppeveiledning med kasustikker. Samtaler rundt temaer/kliniske eksempler som tar opp hva som er faglig forsvarlig praksis (lovkrav, nasjonale retningslinjer, medisinsk skjønn). Individuell veiledning (overgangen i å bli veiledet og å veilede). Egne veilederkurs.</p> <p>Må ses i sammenheng med og følges opp i kompetansemodulem om kvalitet, kunnskapshåndtering og kontinuerlig forbedring.</p>	
<p>Kompetansevurdering Deltakelse kurs. Gruppeveiledning. Veiledning i praksis.</p>	
<p>Læringsmål 4 Ha kunnskap om regelverket for håndtering av feil/alvorlige hendelser. Koples til FKM om kvalitet og pasientsikkerhet Del 1-3</p>	2-3
<p>Læringsaktivitet Integreres i eksisterende kliniske kurs/samlinger.</p> <p>Antall timer: Ingen ekstra tid avsatt. Forutsetter at temaet tas opp i Del 1 i FKM for Kvalitet og pasientsikkerhet.</p>	
<p>Kompetansevurdering Deltakelse kurs</p>	

Veileders vurdering	
Læringsmål 5 Kjenne særlige regler som gjelder på bestemte områder	2-3
Delmål 1 Ha kjennskap relevante spesiallover på legers problemstillinger innen utøvelse av legeyrket.	2-3
Læringsaktivitet: Individuell veiledning Gruppeveiledning Integreres i eksisterende kliniske kurs/samlinger. Antall timer: Ingen ekstra tid, implementeres i konkrete kliniske spesialistkurs.	
Kompetansevurdering: Veileders vurdering	
Delmål 2 Ha kjennskap til at det finnes særskilte organer og saksbehandlingsformer av særlig betydning for den enkelte spesialitet	2-3
Læringsaktivitet Integreres i eksisterende kliniske kurs/samlinger. Gruppeveiledning med presentasjon av/fra aktuelle organer (Norsk pasientskadeerstatning, Kontrollkommisjonen, Statens Helsetilsyn mfl) Antall timer: Ingen ekstra tid avsatt. Integreres med konkrete kliniske spesialistkurs	
Kompetansevurdering Deltakelse kurs Veileders vurdering.	

2. Begrunnelser

Tema: ETIKK

Begrunnelse for læringsmål 1:

Spesialistutdanningen skal fokusere på etisk bevissthet, refleksjon og håndtering av etiske utfordringer. Spesialistutdanningen skal forberede legene på utfordrende situasjoner og oppgaver, gi dem metoder og verktøy til å håndtere disse situasjonene og skape rom for refleksjon rundt etiske utfordringer i helsevesenet.

Begrunnelser for delmål 1:

Leger bør ha kjennskap til normer og verdier som styrer medisinsk og helsefaglig virksomhet og ha kunnskap om etiske regler, metoder og prinsipper, relevante lover og etiske veiledere.

Delmål 2:

Alle pasienter skal møtes med respekt uansett bakgrunn. Leger må kunne identifisere situasjoner hvor verdier står opp mot hverandre og forstå konsekvenser av verdivalg. De bør kjenne til metode for etisk analyse på etiske dilemma som identifiseres i egen praksis og metoder for å få til gode beslutningsprosesser når etisk utfordrende avgjørelser skal tas.

Delmål 3:

Leger må ha innsikt i etiske aspekter ved fordeling og prioritering av samfunnsressurser til helse og i etiske utfordringer som følger et multikulturelt samfunn, med sosial ulikhet i helse, nasjonalt og globalt.

Begrunnelse for læringsmål 2:

Delmål 1:

Dette delmålet har følgende innhold:

- Ha kunnskap om etisk teori og analyse og kjenne premissene for at en beslutning er etisk akseptabel
- Ha kunnskap om aktuelle klinisk etiske spørsmål (eks.: livsforlengende behandling, pasienter med manglende beslutningskompetanse, konfidensialitet, samtykke, tvang, prioriteringsbeslutninger på klinisk nivå, eutanasi og assistert suicid. Også spesielle dilemma som kan oppstå som i et flerkulturelt samfunn).
- Vite om betydningen av og kjenne til utfordringer knyttet til pasientautonomi/brukermedvirkning
- Kjenne til sammenhengen mellom etikk og kommunikasjon
- Ha tilstrekkelig kunnskap og ferdighet til å kunne veilede annet helsepersonell i etiske drøftinger

Delmål 2:

Dette delmålet har følgende innhold:

- Kunne identifisere etiske dilemma som identifiseres i egen praksis og anvende metode for etisk analyse
- Kunne anvende metoder for å få til gode beslutningsprosesser når etisk utfordrende avgjørelser skal tas

- Forstå betydningen av involverte parters ulike roller og interesser
- Kjenne til klinisk etikk-komiteer, deres arbeid og vite hvordan de kan kontaktes
- Kunne være ansvarlig for å gjennomføre etisk drøfting i tverrfaglig team
- Kunne håndtere etiske utfordringer som ved kollegial uenighet eller kritikk, ved medisinske feil eller varsling

Delmål 3:

Dette delmålet har følgende innhold:

- Kjenne til etiske aspekter ved prioritering av samfunnsressurser til helse og sentrale organer som Nasjonalt råd for prioritering
- Ha innsikt i etiske utfordringer knyttet til sosial ulikhet i helse, migrasjon, ny genetisk kunnskap ol.
- Ha innsikt i grunnleggende klinisk forskningsetikk (eventuelt dekket av annen gruppe?)

Tema: SYSTEMFORSTÅELSE, ORGANISASJONSUTVIKLING OG LEDELSE

Begrunnelse for læringsmål 1:

Forståelsen er en forutsetning for å kunne praktisere i et offentlig finansiert og styrt helsevesen.

Begrunnelse for læringsmål 2:

Leger i vakt og annet selvstendig legearbeid må ha kompetanse innen ledelse og teamarbeid, slik at legen kan bidra til en koordinert og trygg innsats tilpasset pasienters behov.

Begrunnelse for læringsmål 3:

Legene har en unik rolle som premissgivere for viktige deler av kjerneaktivitetene i helsetjenesten. For å oppnå gode helsetjenester må legene forstå egen og andres ansvar og rolle i systemet.

Litteratur: Nasjonal plattform for ledelse i helseforetak, 2012, rapport, utgiver: Nasjonal ledelsesutvikling

Delmål 6:

Litteratur: Sats på de 8 ledelsesprinsipper (Ukeavisen ledelse)

Tema: LOVVERK

Begrunnelse for læringsmål 1:

Delmål 1:

Sikter til sentrale bestemmelser i:

- a) Helsepersonelloven; særlig om forsvarlighet, hjelpeplikt, taushetsplikt og meldeplikt, samt journalføring.
- b) Pasient- og brukerrettighetsloven; særlig om rett til helsehjelp, informasjon/medvirkning, samtykke og tvang.
- c) Folketrykdeloven; særlig om ytelser ved sykdom; både pasienters rettigheter og legens rolle som forvalter.
- d) Psykisk helsevernlov; vilkår for frivillig og tvunget helsevern.

Delmål 2:

Delmålet sikter særlig til bestemmelser som regulerer arbeidsforholdet. Dette omfatter differensieringen mellom lover, forskrifter og tariffbestemmelser av sentral betydning for helsepersonell; Unntak fra arbeidsmiljølovens arbeidstidsbestemmelser, særskilte tariffbestemmelser, arbeidsgivers styringsrett, omfang og begrensninger. Det forutsettes at arbeidsgiver gir en enkel opplæring i ovenstående i del 1 på introkurs sykehus og allmennpraksis.

Begrunnelse for læringsmål 2:

Tar sikte på å oppnå kompetanse til selvstendig å kunne forstå behovet for og finne frem til aktuelt ukjent eller nytt regelverk ved behov.

Begrunnelse for læringsmål 3:

Tar sikte på å dekke det tiltagende kravet til ansvar og forsvarlighet som kommer med erfaring, spesialisering og selvstendig stilling. Dette innbefatter ansvar for de som jobber under ansvarlig lege/delegert ansvar og ansvar for kvalitetssikring. I samordning med temaet "Kvalitet og pasientsikkerhet" og «Ledelse» bør tilgrensende regler som Internkontrollforskriften m.v. dekkes.

Læringsmål 4

Håndtering av feil og alvorlige hendelser, herunder ansvar for å rapportere og følge opp egne (og andres) feil. Kunnskap til kravene om hva som er skade/feil/alvorlig hendelse, og til håndtering/prosess ved slike hendelser (hvem skal varsle, hva skal meddeles, plikt til å opplyse om pasientskadeerstatningen). Kjennskap til de særskilte organene (Fylkesmannen/-legen, Helsetilsynet, politiets rolle, NPE m.v.). I stor grad overlappende og bør således integreres med temaer som dekkes under FKM "Kvalitet og pasientsikkerhet".

Begrunnelse for læringsmål 5:

Delmål 1:

Tar sikte på å dekke viktige regler for særskilte områder. Eksempler (som ikke er ment å være uttømmende) er regler om smittevern, abort, sterilisering, organdonasjon, obduksjon, førerkort, helseforskning m.v. I forlengelsen av dette dekkes også temaer om særskilte prosesser og organer, som eksempelvis Trygderetten, Fylkesnemnda m.v. Temaene bør knyttes opp til de aktuelle kliniske kursene, og vil derfor inngå på ulike tidspunkter i ulike fagområder/ulike spesialiseringer.

Delmål 2: Tar sikte på å dekke særskilte organer og saksbehandlingsformer av særlig betydning for den enkelte spesialitet (eksempler som abortnemnda, kontrollkommisjonen, rettsmedisinsk kommisjon osv). Flere av disse temaene vil være naturlige forlengelser av Læringsmål 2.

3. Metoderapport

Kompetansen til arbeidsgruppas medlemmer:

Elisabeth Arntzen, gruppeleder, ass. direktør medisin og helsefag/utdanningsjef i Helse Sør-Øst RHF

Frank Hvaal, klinikkjef akutt- og beredskapsklinikken, Sykehuset Telemark HF

Jørgen Dahlberg, LIS anestesilege Ahus, PhD-stip Universitetet i Oslo

Leon Andrew Lane, turnusansvarlig, Oslo Universitetssykehus HF

Sjur Lehmann, ass. fylkeslege, Fylkesmannen i Hordaland

Kjell Haug, professor, Institutt for global helse og samfunnsmedisin, Universitetet i Bergen

Ingrid Miljeteig, 1.amenuensis i medisinsk etikk, UiB, spesialrådgiver i klinisk etikk-komité i Helse Bergen HF

Erna Harboe, avdelingsoverlege Medisinsk avdeling, PhD, Helse Stavanger HF

Eventuelle interessekonflikter beskrives:

Elisabeth Arntzen oppgir forfatterskap av boken «Ledelse og kvalitet i helsetjenesten – arbeidsglede og orden i eget hus» utgitt på Gyldendal forlag som mulig interessekonflikt.

Hvilke metoder en benyttet for å bli enige om målene i gruppa (konsensus, avstemning, Delphi-metode etc):

Gruppen har diskutert seg frem til konsensus.

Hvilket kunnskapsgrunnlag som ble benyttet (litteratursøk, internasj. erf osv)

Det er benyttet læreplaner fra utdanninger med tilsvarende temaområdene, Legeforeningens kurskatalog og andre eksisterende kurs.

Hvilke prioriteringskriterier en benyttet for å velge ut læringsmål og delmål:

Viktig, har betydning for praksis/pasienten, evaluérbart og pedagogisk og gjennomførbart